

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 2(18), с. 102–107

Наведено обґрунтування теоретико-методологічних засад статистичного забезпечення управління недержавним вищим навчальним закладом (НВНЗ), де викладено принципи управління, місію, цілі (стратегічні, фінансові, виробничі, організаційні, соціальні). Висвітлено функції статистичного забезпечення розвитку недержавного вищого навчального закладу з диференціацією на організаційно-методичну, контрольну, аналітичну та функцію планування, визначено завдання статистичного аналізу відповідно до кожної з функцій. Запропоновано етапи статистичного забезпечення управління діяльністю НВНЗ.

Під управлінням розуміють систематичний вплив на певний об'єкт або його підрозділи для забезпечення життєдіяльності та досягнення кінцевої мети (результату) [4, 6].

Науково обґрунтоване управління передбачає [3, 8]:

- пізнання економічних і соціальних законів та особливостей їх дії у конкретних умовах;
- використання прийомів і методів наукового аналізу на базі статистичної методології;
- використання прогресивних технічних засобів збирання, оброблення та аналізу інформації;
- наявність кваліфікованих компетентних кадрів, спроможних на практиці використати все те нове, що дає наука.

Відповідно до принципів управління формується місія об'єкта управління.

Місія системи освіти полягає у підвищенні освітньо-культурного рівня нації для забезпечення її духовного, політичного та економічного розвитку.

Місія визначає стратегічні цілі системи [3, 7]. Стосовно системи освіти це такі цілі:

- трансформація і передавання культурного досвіду попередніх поколінь наступним;
- досягнення моральної досконалості;
- розвиток інтелектуальної культури;
- виховання переконаності в тому, що універсальні цінності та ідеали мають бути визначальними у повсякденному житті людини;

- забезпечення культурного і духовного розвитку особистості;
- виховання осіб у дусі українського патріотизму і поваги до Основного Закону — Конституції України;
- підвищення освітньо-культурного рівня суспільства.

Відповідно до стратегічної спрямованості системи освіти можна визначити, на наш погляд, основні цілі управління недержавними навчальними закладами (таблиця).

Отже, як видно з наведеної таблиці, цілі управління недержавними вищими навчальними закладами охоплюють всі аспекти діяльності навчального закладу — і виробничі, і організаційні, і соціальні.

Необхідною умовою ефективного виконання завдань управління є наявність інформації про кількісну характеристику об'єктів управління в поєднанні з якісним змістом, передусім — тенденціями розвитку під впливом чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Сьогодні неможливо розглядати окремі галузеві процеси ізольовано від більш загальних процесів (загальнодержавних, економічних, екологічних, політичних, соціальних та ін.), необхідно враховувати численні прямі та зворотні зв'язки. Це зумовлює необхідність використання системного підходу, що створює умови оптимізації як структурних частин системи (функцій управлін-

Цілі управління недержавними вищими навчальними закладами

Цілі	Зміст
Стратегічні	Підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішніх ринках освітянських послуг
Фінансові	Забезпечення власникам НВНЗ цілісності їхніх інвестицій і зростання їхньої прибутковості, підвищення фінансової стабільності
Виробничі	Зростання контингенту студентів, зокрема, завдяки постійному підвищенню рівня якості, експорту послуг, зниженню рівня прямих витрат
Організаційні	Зміни в організаційній структурі підприємства відповідно до стратегічних завдань розвитку
Соціальні	Досягнення оптимального рівня збалансованості попиту суспільства з обсягами підготовки фахівців тих чи інших спеціальностей, підвищення загального рівня освіти населення, створення багатьох тисяч нових робочих місць, розвиток національної науки

ня, підрозділів, напрямів діяльності), так і закладу в цілому. Тому використання апарату системного аналізу у процесі статистичного дослідження є необхідною основою обґрунтування управлінських рішень.

Необхідною базою для цього є застосування статистичного аналізу внутрішніх та зовнішніх процесів впливу на навчальний заклад. У зв'язку з цим сучасним недержавним закладам освіти потрібні аналітико-статистичні системи управління, що здатні:

- збирати статистичну інформацію на мезо- та мікрорівнях ринку освітянських послуг, систематизувати та класифікувати її;
- розробляти та застосовувати методики оброблення, узагальнення та аналізу інформації про всі процеси, які відбуваються у галузі освіти і пов'язаних з нею галузях;
- творчо використовувати інформацію та результати аналізу, робити на його основі узагальнення та висновки, обґрунтовувати управлінські рішення;
- оцінювати в реальному часі наслідки управлінських рішень, що приймаються керівництвом та акціонерами НВНЗ;
- ефективно використовувати інформаційні ресурси та новітні досягнення в галузі комп'ютерних технологій.

Це забезпечується виконанням певних завдань статистичного дослідження, диференційованих за функціями діяльності підсистем управління навчальним закладом.

Система та елементи системи — поняття умовні. Сукупність об'єктів управління, які розглядаються на певному рівні як система, на вищому рівні можуть бути елементом іншої системи [3, 16].

Оскільки за системного підходу рішення щодо елементів мають прийматися відповідно

до інтересів системи, то утворюється ланцюг взаємозв'язаних рішень. Кожне з них має прийматися виходячи з інтересів більш загальної системи. Тому для вирішення практичних завдань управління треба обмежити масштаби систем, що розглядаються, тобто визначити вищу систему. На досягнення вищої мети (стратегічної мети НВНЗ) має бути спрямована діяльність усіх елементів системи. Коли рішення щодо управління окремими об'єктами суперечать загальним інтересам, це призводить до втрати можливостей підвищити ефективність використання ресурсів, зокрема, в перспективі, навіть за наявності сьогоденної вигоди. Звідси зрозуміле значення для наукового обґрунтування управлінських рішень об'єктивного визначення мети системи і відповідних критеріїв ефективного функціонування.

Це є основною передумовою сталого ефективного всебічного розвитку системи навчального закладу.

Обґрунтування управлінських рішень статистичними методами пов'язано з внутрішньою організацією керованої системи, тобто з її структурою. Процес виокремлення частин системи і зв'язків між ними називається структуризацією системи. Структура системи, поєднана з методологією та методикою статистичного аналізу, є базою структуризації статистичного забезпечення управління (СЗУ) НВНЗ.

Структуру СЗУ недержавним навчальним закладом доцільно будувати так, щоб рішення загальної складної проблеми можна було поділити на низку простих виходячи з можливостей інформаційно-методичної реалізації цілей управління на базі статистичних характеристик.

Статичне забезпечення управління НВНЗ передбачає диференціацію прийомів і методів аналізу за об'єктами управління, урахування дії

окремих підсистем в розподілі за їх функціями та ланками відповідно до потреб користувачів освітніх послуг. У результаті виникає якісно нова сукупність взаємозв'язаних функціональних груп за напрямками управління діяльністю та координація між ними, кількісно відображена статистичними методами.

Системний підхід до побудови СЗУ НВНЗ означає, що має бути визначено цілі та критерії функціонування системи і проведено структурування, яка розкриває комплекс проблем, їх розв'язання має сприяти тому, щоб система, яка проектується і досліджується, найкраще відповідала поставленим цілям і критеріям. А здобуті в результаті статистичного аналізу кількісні характеристики мають показати ступінь відповідності параметрів систе-

ми поставленим цілям і критеріям, виявити резерви підвищення ефективності управління [3, 17].

Статистичне забезпечення управління НВНЗ диференціюється відповідно до функцій управління: організаційно-методичної, контрольної, аналітичної, планування. Завдання організаційно-методичної функції наведено на рис. 1.

Базою статистичного забезпечення функції контролю у НВНЗ є статистичний аналіз рядів динаміки, оцінювання виконання нормативів, аналіз коливань і сталості динамічних рядів, визначення основної тенденції розвитку, факторний аналіз динаміки, оцінювання ефективності структурної політики щодо всіх бізнес-процесів закладу (рис. 2).

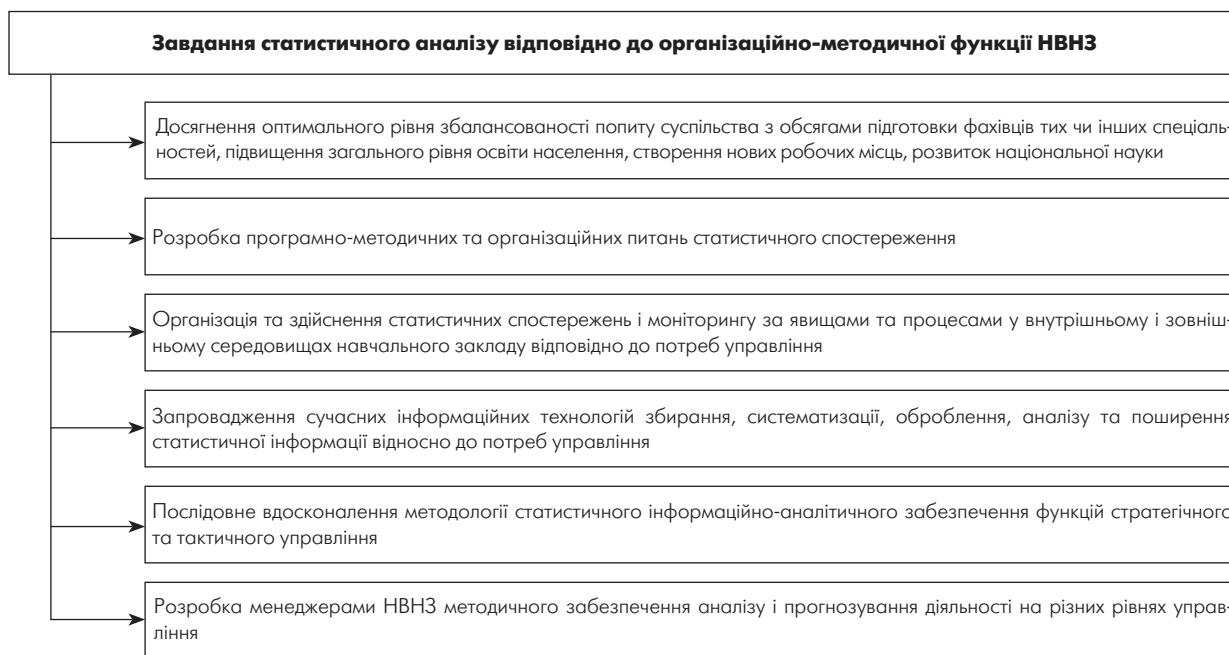

Рис. 1. Авторське бачення завдань статистичного аналізу діяльності НВНЗ відповідно до організаційно-методичної функції

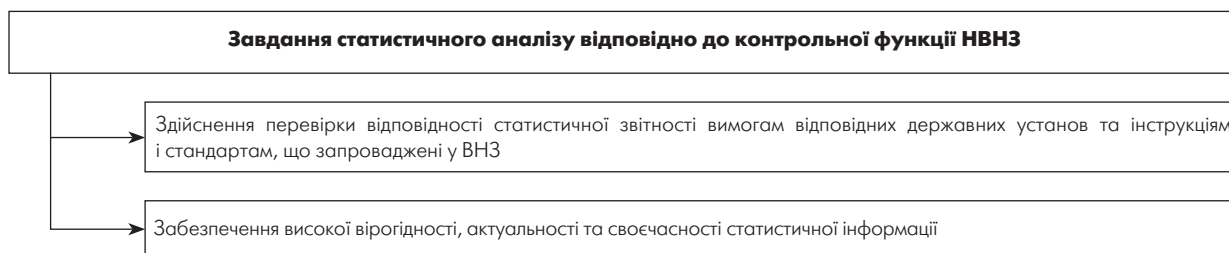

Рис. 2. Авторське бачення завдань статистичного аналізу діяльності НВНЗ відповідно до контрольної функції

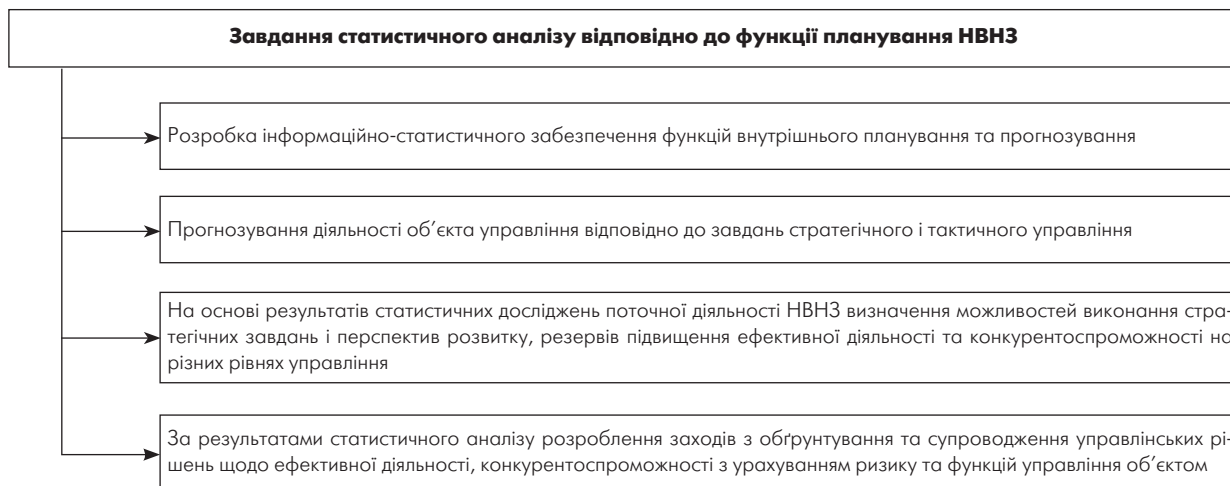

Рис. 3. Авторське бачення завдань статистичного аналізу діяльності НВНЗ відповідно до функції планування

Першочергове значення має випереджальний контроль на основі статистичного превентивного прогнозування. Він дає можливість запропонувати зворотний зв'язок від превентивно очікуваного виходу системи як засобу дійового контролю до прийняття оперативних заходів для досягнення поставлених цілей, нормативів, критеріїв на основі коригування планів і усунення недоліків, чутливого реагування на кон'юнктуру ринку освітянських послуг, умов конкуренції, своєчасно перебудовувати діяльність з урахуванням вимог навколишнього середовища.

Під час забезпечення функції планування обов'язково враховується необхідність координації коротко- і довгострокових планів (рис. 3). При цьому статистичний аналіз виконання коротко- і довгострокових планів є основою оцінки його впливу на виконання перспективних завдань, поставлених керівництвом та акціонерами навчального закладу.

Важливе місце у процесі планування належить статистичному прогнозуванню основних показників діяльності НВНЗ (дохід, витрати, рентабельність, контингент та ін.) з урахуванням таких елементів, як сезонність, попит та ін. Саме статистичне прогнозування на основі визначення довірчих інтервалів прогнозних значень зменшує небезпеку можливих втрат, які можуть виникнути в результаті непередбачуваних обставин. Виконання статистичного прогнозування надає плановим розрахункам можливість змінювати свою спрямованість із мінімальними витратами, здійснювати поточне коригування плану у зв'язку зі зміною обставин діяльності НВНЗ. Вихідною ба-

зою планування є встановлення цілей. Під час виконання функції планування менеджери НВНЗ повинні володіти інформацією про реальний стан справ. Цю функцію виконує контроль, який значною мірою визначає результативність планування та управління, ступінь досягнення бажаної ефективності.

Використання цих прийомів є важливою передумовою досягнення головної мети управління — підтримки якості діяльності закладу на певному рівні залежно від зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Системний підхід як методологічна засада статистичного забезпечення управління НВНЗ передбачає визначення наявності взаємозв'язку між внутрішніми та зовнішніми чинниками, які визначають поведінку системи (наприклад, взаємовідносини між державними органами і НВНЗ, між учасниками ринку освітніх послуг, між структурними підрозділами навчального закладу), врахування зміни в часі властивостей системи під впливом зовнішнього середовища (наприклад, сезонний характер діяльності навчального закладу). Такий підхід є ефективним під час вирішення завдань аналізу системи, які впливають із функцій системи та її елементів.

Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного менеджменту ґрунтується на принципах статистичної методології діагностики стану об'єктів управління, причинно-наслідкового механізму формування динаміки, моніторингу економічної кон'юнктури, прогнозування і на цій основі прийняття оптимальних управлінських рішень (рис. 4).

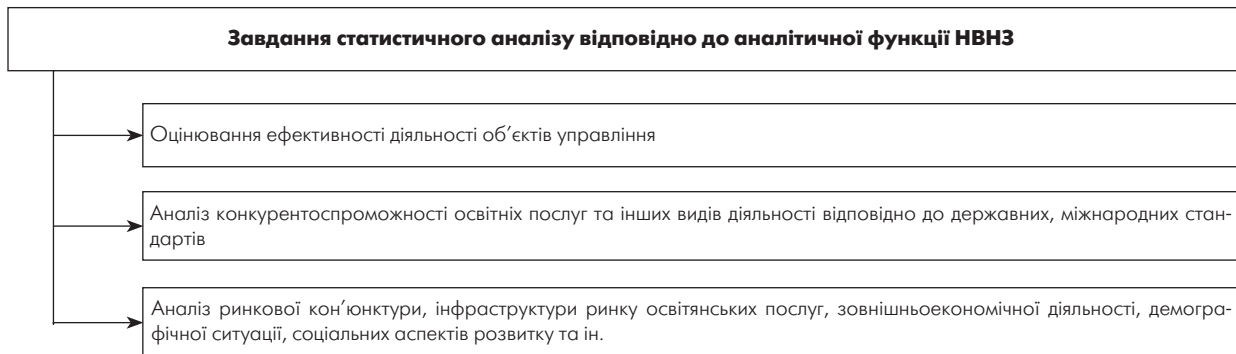

Рис. 4. Авторське бачення завдань статистичного аналізу діяльності НВНЗ відповідно до аналітичної функції

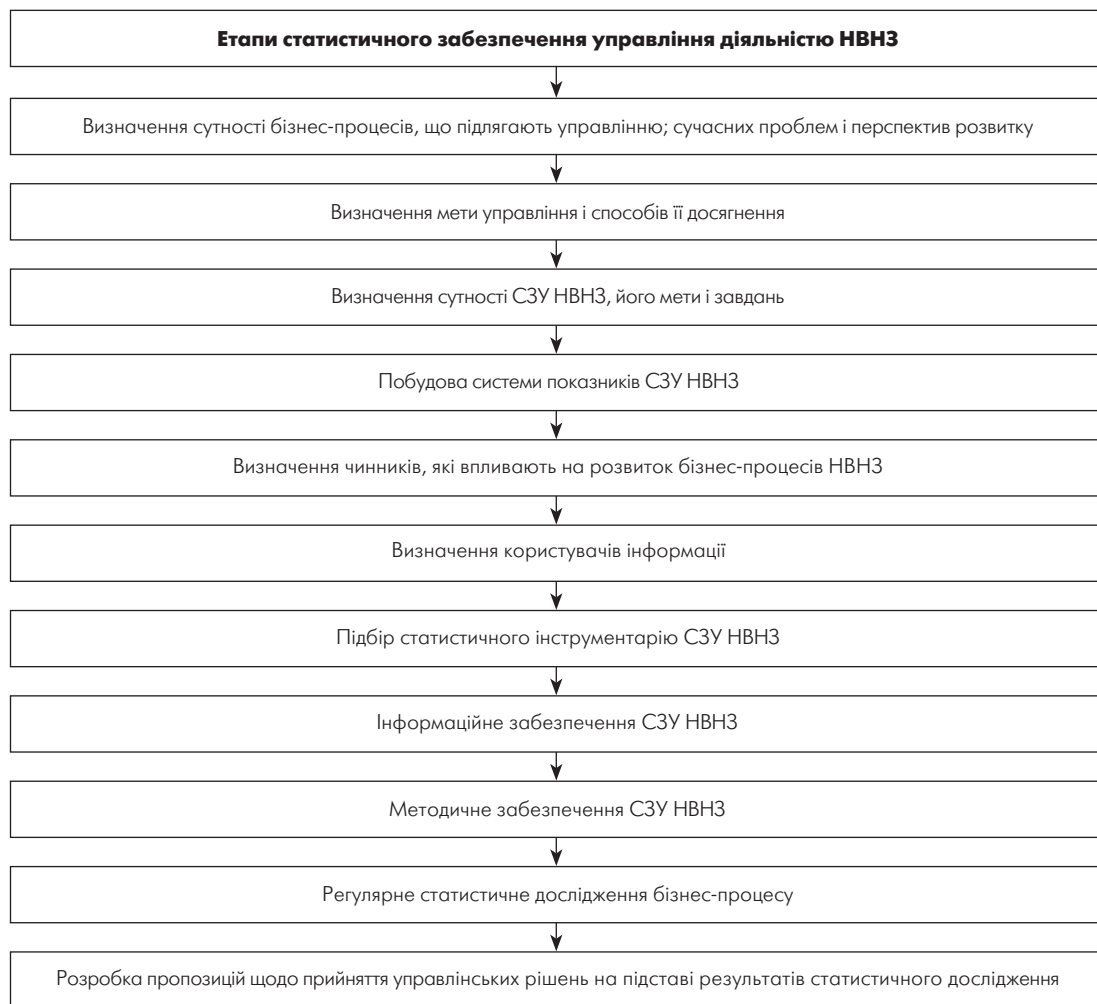

Рис. 5. Етапи статистичного забезпечення управління діяльністю НВНЗ (запропоновано автором)

Під час побудови СЗУ НВНЗ поряд з обґрунтуванням складу і змісту його завдань необхідно вирішити питання організаційно-методичної сумісності включених у комплекс завдань щодо

узгодження їх постановки і методів вирішення, узгодження за термінами та виконавцями. Послідовність етапів статистичного забезпечення наведено на рис. 5.

Література

1. Болонський процес: шляхи до мобільності студентів, академічного та адміністративного персоналу в рамках загальноєвропейського простору вищої освіти: Матеріали IV Міжнар. наук. конф., м. Судак, Автономна Республіка Крим, 18–21 трав. 2005 р. — К.: МАУП, 2005. — 284 с.

2. Болонський процес: Модернізація системи вищої освіти України: Матеріали VI Міжнар. наук. конф. "Модернізація системи вищої освіти відповідно до Програми розвитку освіти в Україні на 2005–2010 роки", м. Судак, Автономна Республіка Крим, 20 трав. 2006 р. та Всеукр. наук.-практ. конф. "Вища освіта в контексті державної політики Украї-

ни", м. Київ, МАУП, 14 груд. 2006 р. — К.: МАУП, 2007. — 328 с.

3. Головач А. В., Захожай В. Б., Головач Н. А. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 333 с.

4. Головач А. В., Захожай В. Б., Манцуров І. Г., Головач Н. А. Статистичне забезпечення управління економікою. Прикладна статистика з використанням аналітичних можливостей програмного середовища Microsoft Excel: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2006. — 328 с.

Надійшла 18 квітня 2008 р.